

Boris Vezjak

Slovenija vstane

Slovenija se je pozno jeseni 2012 zbudila v vstaji in presenetila vse: aktiviste in zapečkarje, politike in civilno družbo, intelektualce in delavstvo, čuječe državljane in pasivne množice. Predramila in za radovedne je naredila tudi sosednje države, znova se je prebila v mednarodne časopise, kar ni pretirano pogosto. Na kaj natančno ciljamo z »vstajo«, tem nenadoma nadvse popularnim pojmom? Je to en sam izoliran pojav? Že v njegovi določitvi se skriva pomenljiva finesa. Vstaja, ki jo omenjam, je hkrati ena in so mnoge. Mariborski protestni val vstaj proti županu Francu Kanglerju, nesporno dogodek, zaradi katerega se je sprožil val podobnih, je za nazaj videti le bežen povod nečesa neizmerno večjega, bistveno presegajočega neko partikularno lokalno nejevoljo občanov. Vse množične demonstracije, ki so ji sledile širom države z nepredvidljivo hitrostjo in različnimi intenzitetami na zelo različnih krajih, izražajo neko eno občo voljo ljudi, zaradi katere bi smeli govoriti o enosti vstaje in volje ljudstva. Tiste, ki trenutno okupira slehernika in je prišla pod kožo še tako oddaljenemu brezbriznemu državljanu in mu pognala kri po žilah.

Od kod se razvije tak občutek izrednosti, zaradi katerega mnogi nenadoma čutijo poklicanost k sodelovanju, ali se vsaj čutijo nagovorjene? Govorimo o enkratni in redko ponovljivi situaciji, katere zgodovinskosti se še ne zavedamo dovolj – in prav to, poskus njenega mišljenja na eni strani in slutnja izjemnega dogajanja na drugi, torej vstaje kot take, nas napeljuje k prepričanju o neulovljivosti zajemanja »duha časa«, ki smo mu priča. Ravno zato, ker stvari ne moremo zajeti v fiksno misel »tukaj in zdaj«, čutimo in sklepamo na zgodovinskost trenutka in prav zato morda želimo biti zraven.

Vendar imam občutek, da za nazaj vselej lepo urejeno zgodovino pišejo banalnosti – nekaj, česar njeni protagonisti nikoli niso pripravljene priznati. Val protestov je vzniknil iz trivialnega ozadja in motivov: ko je mariborski župan želel uvesti radarski sistem, je do konca razjezil množico. Morda tisto, ki je tudi sicer lačna in brez denarja. Podatek o več kot 20.000 kaznih zaradi prehitre vožnje v le dveh tednih v mestu s 100.000 prebivalci so ljudje sprejeli kot stalno grožnjo njihovim družinskim proračunom. Sledil je nesporno vandalski element: skriti nočni zažigi radarjev, tiha solidarizacija občanov s storilci in krepitev kolektivnega prepričanja, da so radarji nek tujek v mestu, ki ga je vsilil župan, sicer že kompromitiran s kar desetimi kazenskimi ovadbami. Za nameček je tudi pogodba o postavitvi radarjev bila videti nadvse sumljiva. Vse to je bilo čisto dovolj za množično izražen vznik prepričanja, kako Kangler z roparskim pohodom na žepe občanov maršira predaleč. A zajedanje v davkoplavevalske denarnice se je odvijalo že bistveno prej in velikokrat, vendar so občani ostali nemi. Ko so

Kanglerja maja 2011 aretirali in pridržali zaradi suma storitve petnajstih različnih kaznivih dejanj, so mu javnomnenjske ankete nenadoma izmerile še večjo podporo. Zato pravo vprašanje nikoli ni bilo, čemu so se ljudje uprli, ampak zakaj so se uprli tako zelo pozno.

Njihov upor je vseboval orodje, ki ni tradicionalno orodje revolucionarjev, anonimni pisci na profilu Facebooka so na zelo duhovit in spreten način sprejeli in odigrali vlogo organizatorjev in animatorjev. Pokazali so perfektno poznavanje psihologije množic. Čeprav še danes ne vemo, kdo so, so ulice Maribora zaživele in ljudje so se začeli nanje valiti kot snežna kepa; sleherni naslednji protest je podvojil število udeležencev, kot da bi državljani končno spoznali, da imajo neko poprej dobro skrito in nevidno moč. Njihova jeza in gnev sta po nizu tudi nasilnih dejanj zahtevala in dosegla odstop župana, ki svojega dejanja ni zavil v priznanje izgubljene kredibilnosti, temveč v celofan dobrobiti za mesto oziroma v teorijo o levičarski zaroti, kar je zimzeleni hit enega dela slovenske politike. A bilo je že prepozno, še pred doseženim ciljem je protestniška energija dosegla vso državo, se kot požar razširila po številnih mestih in tam zmehčala osnovno agendo: izrazito protižupanskim zahtevam je dodala še socialne in ekonomske, obenem pa se usmerila v širok upor proti političnim elitam. Te so postale daleč najbolj ponavljana sintagma, ko se trenutno poskuša opisati naravo protestov, ki še kar trajajo. Kakorkoli mnogi v njih vidijo boj za socialno pravičnost in enakost, proti revščini in brezposelnosti, interesom kapitala in koruptivnim klikam, je treba verjetno vstajo razumeti predvsem kot politično dejanje. Četudi gre pri njem morda tudi za odjek dogodkov po Evropi, navidez sorodnih protestov zaradi novih in novih varčevalnih ukrepov ali krčenja človekovih pravic od Grčije do Španije, ki posledično sledijo prvim, se zaenkrat v Sloveniji to še ni zgodilo – protesti ostajajo predvsem politično zastavljen boj proti elitam in vladi.

Na začetku omenjena fascinantnost pogleda na zgodovinskost trenutka izvira iz redko videnega vznika spontane demokratičnosti ljudstva – v tako jasni in vehementni obliki v slovenskih razmerah morda od plebiscitarnih trenutkov naše osamosvojitve česa podobnega še nismo videli. Živahno brbotanje nezadovoljstva je razkrilo politično gesto uporov – takšni so bili zaenkrat v svojem ožjem bistvu ne le v smislu, da ciljno zahtevajo odstop elit, temveč da se z njimi vzpostavlja izgubljena političnost ljudstva po tistem, ko so se lokalni in državni oblastniki odtujili od njega. Nezaupanje je naredilo svoje. Političnost tu pomeni vzpostavljanje demokratičnosti: prav zato sedanje razmere radi opisujemo v kategorijah koncepta neposredne demokracije in si za zgled rišemo Islandijo.

V trenutku, ko to pišem (in njegova nepredvidljivost, pogojena z zgodovinskostjo, terja sklicevanje nanj), so protestna gibanja še vedno na križišču možnih smeri. Lahko zamrejo in za njimi ne bo ostalo veliko več od prijetnega spomina. Točka zaskrbljenosti je po moje skrita v suspenzu novega, morda v preračunljivosti zadovoljstva s statusom quo, v strahu

pred lomom političnih razmerij, kot smo jih bili suženjsko navajeni doslej: ne vemo točno, kakšen bo rezultat tega, v kar bi se morali podati, če bi vztrajali. Upravičeno nas je lahko strah, da produktivno vrenje ne bo doseglo skupnega imenovalca, da bodo pobude ostale razbite in nepovezane. Oziroma da bo sledilo izzvenevanje v prazno in da se bo naboj izgubil, ne da bi se oprijemljivo konkretiziral z vzpostavitvijo novih političnih subjektivitet in razmerij. In prav za to gre – pokazati, v kakšni meri lahko državljani v podobi ljudstva sami vzpostavijo alternativne koncepte in projekte političnega življenja. Če jih ne morejo in ne znajo, bodo tudi elite kot tarča ljudstva ostale na svojih stolčkih, in to še močnejše kot doslej.

Temeljna zadrega miriad protestov, ki so vse na neki način le ena vstaja, je v iskanju točke legitimnosti: dokler so akterji razpršeni in individualni, nimajo tolikšne moči. Šele združeni v svojih programskih vizijah lahko nastopijo udarno in učinkovito. Po drugi strani pa do njihove množičnosti težko prihaja, ker oblike neposredne demokracije predpostavljajo pluralnost zahtev in delovanja. A tu je še dodatna težava. Po začetnem mariborskem gibanju, sproženem s pomočjo anonimnih avtorjev na Facebooku, se je v mestu pojavilo kar nekaj skupin, ki so razumele, kot da je prav njim podeljena legitimnost za procesiranje novih političnih paradigem. Toda s tem je bila po svoje izigrana vloga organizatorjev, za katere sicer ne vemo, kdo so. In zaradi tega so ti ostali tudi omejeni v podeljevanju legitimnosti drugim. Po svoje neizbežno je bilo, da so se formirane skupine zatele v njeno samopodeljevanje, s tem pa med sabo vzpostavile nepotreben antagonističen odnos. Podobno morda velja za druge točke upora po Sloveniji, le v nekoliko manjši meri. Zato trenutno vprašanje ni le, kdo in na kak način lahko ponudi alternativo, temveč kako jo narediti konsenzualno in široko podprto. Takšno, ki ne bo le alternativa tej oblasti in politični eliti, temveč družbenemu in gospodarskemu sistemu. Ko ljudstvo želi menjati politiko, je gotovo ne želi le zaradi nje same.

B. Vezjak